

Innst. S. nr. 164

(2005-2006)

Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Dokument nr. 20 (2005-2006)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om årsmelding til Stortinget fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) for 2005

Til Stortinget

1. OVERSIKT OVER UTVALGETS VIRKSOMHET I 2005

1.1 Sammendrag

Kontrollvirksomheten i 2005 har ikke avdekket graverende saker eller rutinesvikt i tjenestene. Som i de sist foregående år, har det også i 2005 vært nødvendig å konsentrere kontrollen omkring de endringene i de operative tjenestenes tekniske informasjonsinnhenting som skjer som følge av teknologiutviklingen og utvidede fullmakter.

Det har ikke forekommet problemer i samarbeidsforholdet med noen av tjenestene. Det er utvalgets vurdering at tjenestene i dag gjennomgående har en konstruktiv holdning til kontroll. Dette kjennetegnes ved en profesjonell innstilling og ved at tjenestene anser det å være i egen interesse å sørge for at utvalget gis informasjon om forhold som kan være av kontrollmessig relevans, og aktivt bidrar til å tilrettelegge betryggende kontrollrutiner.

Iht. kontrollloven 3. februar 1995 nr. 7 § 8 nr. 2 skal utvalgets meldinger til Stortinget være ugraderte.

Utvalget har i løpet av året hatt 19 interne arbeidsmøter. Med deler av utvalget er det i tillegg gjennomført 4 møter i Den sentrale enhet (DSE) i Politiets sikkerhetstjeneste (PST), 3 møter i Etterretningstjenesten sentralt, og 2 møter i Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM).

Klagesaker og saker tatt opp av eget tiltak

Utvalget har mottatt (og behandlet) 14 klager i 2005, mot 17 i 2004. 10 av klagenes rettet seg mot PST, mens 4 rettet seg mot NSM. I tillegg til klagenes mottok utval-

get i 2005 én ren innsynsbejring. Denne ble avvist. Ingen av klagesakene som ble avsluttet i 2005 ledet til kritikk. Generelt har utvalget hatt en lav terskel for å undersøke klager. Svært få av de klagenes som kommer inn blir avvist som åpenbart grunnløse.

Utvalget har i løpet av 2005 opprettet 18 saker av eget tiltak. De fleste sakene tas opp som følge av funn i inspeksjonsvirksomheten. I noen tilfeller er det oppslag i pressen som har ført til undersøkelser og opprettelse av sak.

Møter og besøk

I møte med Telenor og Netcom orienterte disse om arbeidet med saker der pst. får rettens kjennelse til å foreta kommunikasjonskontroll, og saker der Post- og teletilsynet har fritatt Telenor og Netcom for taushetsplikten i forbindelse med utlevering av historiske trafikkdata. Generelt fikk utvalget inntrykk av at det var god ryddighet og notoritet ved behandlingen av slike saker, både internt hos teleoperatørene og i kommunikasjonen med PST.

Utvalget fant likevel grunn til å ta opp med Politidirektoratet en problemstilling som fremkom i møtet hos Telenor. Ifølge Telenor er praksis i hastesaker der påtalemyndighetens ordre etter straffeprosessloven § 216d trer i stedet for rettens kjennelse, at Telenor i utgangspunktet setter opp kommunikasjonskontroll for fire uker. Dette innebærer at kommunikasjonskontrollen ikke blir nedkoblet selv om politiet unnlater å sende operatøren dokumentasjon for den etterfølgende kjennelsen fra retten, eller nedkoblingsordre, slik reglene foreskriver i hastesaker. Det hadde ifølge Telenor skjedd enkelte ganger at man ikke hadde fått noen etterfølgende dokumentasjon eller ordre, dog ikke i PSTs saker. I brevet til direktoratet viste utvalget til at det ville være alvorlig hvis det ikke ble gitt rask underretning om nedkobling dersom politiet ikke begjærte forlenget kontroll eller fikk avslag av retten, og at utvalget derfor hadde funnet grunn til å gjøre direktoratet oppmerksom på det som var opplyst, selv om saken ikke direkte gjaldt PST.

Politidirektoratet fremla saken for Riksadvokaten, som i brev til Politidirektoratet med kopi til utvalget påpekte at teleoperatøren ikke har noen kontrolloppgave med hensyn til om påtalemyndighetens beslutning forelegges retten for godkjenning eller at fristen på 24 timer for foreleggelse overholdes. Regelverket legger kontrollen av om påtalemyndighetens ordre om hurtigkobling er forelagt for retten til godkjenning til Riksadvokaten. Videre skrev Riksadvokaten at det er politiet som er nærmest til å svare på om oppkobling med 4 ukers varighet er nødvendig ved bruk av hasteordre, og foreslo at Politidirektoratet forela spørsmålet for politimesterne, under henvisning til at det er deres ansvar at ordre om hurtigkobling forelegges retten for ettergodkjenning.

På bakgrunn av brevet var det ikke grunn til noen videre oppfølging fra utvalgets side.

Samarbeidet med Geneva Centre for Democratic Control of Armed Forces (DCAF)

Som et ledd i samarbeidet med DCAF ble det i 2003 arrangert et seminar i Oslo som blant resulterte i to publikasjoner: En håndbok for kontroll med sikkerhets- og etterretningstjenester med tittelen "Making Intelligence Accountable: Legal Standards and Best Practice for Oversight of Intelligence Agencies". Boken er blitt en stor suksess. Den engelske originalversjonen er trykt i 2 500 eksemplarer. En russisk-språklig utgave er utgitt i 1 000 eksemplarer. Boken er senere også oversatt til armensk, ukrainsk, albansk og spansk. Utvalget har over sitt ordinære budsjett vært med på å dele kostnadene forbundet med trykkingen av enkelte av språkversjonene av boken.

I januar 2005 ble også et planlagt ekspertbidrag fra seminaret publisert. Boken har fått tittelen "Who's watching the spies?" og er en studie av kontrollsystemene i 8 land, deriblant Norge.

1.2 Komiteens generelle merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Berit Brørby, Thor Erik Forsberg og Ivar Skulstad, fra Fremskrittspartiet, Carl I. Hagen og lederen Lodve Solholm, fra Høyre, Per-Kristian Foss, fra Sosialistisk Venstreparti, Inge Ryan, fra Kristelig Folkeparti, Dagfinn Høybråten, og fra Senterpartiet, Magnhild Meltveit Kleppa, noterer med tilfredshet at EOS-utvalgets kontroll i 2005 ikke har avdekket rutinesvikt eller graverende saker i tjenestene. Det har heller ikke forekommet problemer i samarbeidsforholdet med noen av tjenestene, og tjenestene synes å være lydhøre for de synspunkter utvalget fremmer.

Komiteen vil understreke viktigheten av folkevalgt kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenesten gjennom EOS-utvalget. EOS-utvalget er helt sentralt for å sikre at overvåking og etterretning foregår på måter som ikke strider mot grunnleggende menneskerettigheter og rettsstatsprinsipper.

Utvalget har gjennom sin kontrollvirksomhet satt søkelys på spørsmål av prinsipiell karakter. Det gjelder

blant annet spørsmålet om grensedragningen mellom politiske ytringer som det ikke er adgang til å registrere, og ytringer som kan forstås som støtte til terrorisme og som det derfor vil være saklig grunn til å registrere og undersøke nærmere.

Komiteen viser til at i en konkret sak framkommet ved stikkprøvekontroll er utvalgets vurdering at tjenesten burde foretatt en grundigere vurdering før ytringene ble registrert og at det for flere av personene knyttet seg tvil til grunnlaget for å foreta registrering. Komiteen vil understreke at selv om tjenesten i slike saker står overfor vanskelige avveininger, må tjenesten sikre at politiske ytringer ikke alene er grunnlag for registrering.

Komiteen vil understreke at utvalget må ha særlig oppmerksomhet på PSTs anvendelse av den utvidete lovhjemmel til å ta i bruk tvangsmidler under etterforskning i avvergende øyemed som tjenesten fikk i 2005.

Utvalget har gjennomført en omfattende inspeksjonsvirksomhet. Komiteen registrerer at utvalget ikke har hatt kapasitet til å foreta kontroller eller tilsyn utenfor de organiserte tjenestene og enhetene som for eksempel utlendingsmyndighetene, private virksomheters bistand til pst. i kommunikasjonsspørsmål m.v., men har merket seg at utvalget i arbeidet fremover vil legge større vekt på å få innsikt i samarbeidsrelasjonene mellom de organiserte EOS-tjenestene og andre myndigheter for å kunne vurdere behovet for tilsyn.

Komiteen registrerer at antall klagesaker er nokså stabilt og at ingen av de avsluttede sakene i 2005 ga grunnlag for kritikk av tjenestene.

2. POLITIETS SIKKERHETSTJENESTE (PST)

2.1 Sammendrag

Utvalget har i 2005 gjennomført 6 inspeksjoner i Den sentrale enhet (DSE). Det er videre gjennomført inspeksjon av PST-enhetene i Hordaland, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Helgeland.

Det kan i noen sammenhenger ha betydning for PSTs adgang til å registrere opplysninger om en person, om vedkommende har tilknytning til en organisasjon eller en person som står på de listene over terrororganisasjoner og personer med terrortilknytning som enkelte internasjonale organisasjoner, spesielt FNs Sikkerhetsråd, utarbeider. Grensedragningen mellom terrororganisasjoner og bevegelser som driver legitim frigjøringskamp kan være vanskelig, og det er derfor nødvendig at tjenesten har godt kjennskap til de listene som er utarbeidet og hvilke av disse Norge er forpliktet til å respektere. I tilknytning til enkeltsaker i inspeksjonsvirksomheten har utvalget stilt tjenesten spørsmål om denne grensedragningen og forholdet til de listene som er utarbeidet. Dette er problemstillinger utvalget vil følge opp i inspeksjonsvirksomheten fremover.

2.1.1 Kontrollen med arkiver og registre

Kontrollen med arkiver og registre utgjør kjernen i den løpende inspeksjonsvirksomheten i PST. Utvalget

ser det slik at den rutinemessige og stikkprøvebaserte kontrollen med tjenestens behandling av personopplysninger er av grunnleggende betydning for å kunne vurdere på en forsvarlig måte om tjenesten i praksis overholder kravet om en individuell vurdering før opplysninger om enkeltindivider blir registrert, og at den skjønsmessige terskelen for registrering ikke legges for lavt.

2.1.2 Utvalgets registerkontroll i 2005

Tjenestens nye arbeidsregister (Smart) har gjort det mulig for utvalget å utføre en bedre registerkontroll i 2005 enn tidligere. I den stikkprøvebaserte registerkontrollen ser utvalget på om begrunnelsen for registreringen sammen med opplysningene i den, gjør det mulig å vurdere om de materielle vilkårene for registrering er oppfylt. Dernest vurderes det faglige grunnlaget for registreringen ut fra PSTs arbeidsoppgaver slik de er angitt i politiloven og den nye instruksen, og ut fra kravene til formålsbestemthet, nødvendighet og kvalitet.

Kontrollene av arbeidsregisteret i 2005 har ikke avdekket kritikkverdige forhold av generell karakter.

SLETTINGSRUTINER

Ved stikkprøvekontroller i løpet av 2005 har utvalget stilt spørsmål ved begrunnelsen for å opprettholde enkelte av registreringene. I de fleste av disse tilfellene har tjenesten funnet det riktig å slette registreringene.

KONTROLLEN AV EMNEARKIVER OG PERSONSAKS-ARKIVER

Ved inspeksjon av lokale PST-enheter i 2005 viste det seg i ett tilfelle at emnearkivet ikke var gjennomgått for å fjerne unødvendige personopplysninger, og i et annet at arkivmateriale som hadde blitt overtatt fra et tidligere politidistrikt i forbindelse med politidistriktsreformen i 2002 ikke var blitt gjennomgått. Stikkprøver viste at mye av dette materialet var av eldre dato og uten faglig relevans. Utvalget anmodet distriktene om å prioritere arbeidet med å gjennomgå de aktuelle arkivene.

LOKALE ARBEIDSREGISTRE

I forbindelse med innføringen av Smart i 2005 var det en forutsetning at registeret, sammen med tjenestens krypterte datanett, skulle eliminere behovet for lokale arbeidsregistre. Under inspeksjon av to lokale PST-enheter i 2005, fremkom det at man benyttet lokale, papirbaserte arbeidsregistre for opplysninger som man mente ikke kvalifiserte for innleggelse i Smart, men som det likevel var ønskelig å ta vare på. I brev til DSE påpekte utvalget at dette syntes å være i strid med de sentrale retningslinjene som var gitt, og at det var av vesentlig betydning for utvalgets registerkontroll å ha en fullstendig oversikt over arbeidsregistrene i tjenesten.

I sitt svar til utvalget bekreftet DSE at det lå som en klar forutsetning fra deres side ved innføringen av Smart at samtlige tidligere arbeidsregistre skulle opphøre.

UTLEVERING AV PERSONOPPLYSNINGER TIL UTENLANDSKE SAMARBEIDENDE TJENESTER

Stikkprøvekontrollene i 2005 har ikke gitt grunnlag for kritikk av tjenesten i noen enkeltsak. Utvalget har inntrykk av at tjenesten er varsom med å utlevere informasjon om personer som er bosatt her i landet. En problemstilling som utvalget tar sikte på å følge opp, er at informasjonsgrunnlaget pst. mottar i enkelte tilfeller kan være sparsomt, slik at det er vanskelig å foreta en konkret vurdering som beskrevet ovenfor. Utvalget har også vært opptatt av at den informasjonen som utleveres bør være kvalitetssikret i størst mulig grad, og at det bør unngås å utlevere informasjon eller vurderinger av negativ karakter som kun er basert på mistanker.

2.1.3 Utvidet adgang til bruk av tvangsmidler - PSTs bruk av tvangsmidler i avvergende og forebyggende øyemed

Ved lov 17. juni 2005 om endringer i straffeprosessloven fikk politiet inkludert pst. adgang til på nærmere bestemte vilkår å ta i bruk tvangsmidler ved etterforskning i avvergende øyemed. For pst. ble terskelen satt noe lavere enn for det øvrige politiet, og hjemmelen omfatter de aller fleste straffebud innenfor PSTs ansvarsområde. Ved endringer i politiloven av samme dato fikk PST, som eneste politiorgan, også hjemmel til å ta i bruk tvangsmidler i forebyggende øyemed, dvs. utenfor etterforskning.

I lovproposisjonen og under behandlingen av saken i Stortinget ble det lagt stor vekt på at de nye inngripende virkemidlene politiet ble gitt, måtte ledsages av gode kontrollordninger. Det ble i den forbindelse understreket at også etterfølgende kontroll av EOS-utvalget vil være et viktig element for å sikre en korrekt og forholdsmessig bruk av tvangsmidler fra tjenestens side.

Utvalget har hatt spesiell oppmerksomhet rettet mot PSTs bruk og anmodninger til retten om bruk av tvangsmidler i den korte tiden som har gått siden reglene trådte i kraft. Tjenesten har i en intern instruks innrettet seg etter Stortingets forutsetning om at bruk av tvangsmidler i forebyggende øyemed skal være en reserveløsning. De aller fleste sakene tjenesten har fremmet for retten har således gått i etterforskningssporet, hovedsakelig i form av avvergende etterforskning. Antall saker i det forebyggende sporet har vært beskjedent. Det må også bemerkes at den samlede bruken av de nye hjemlene så langt har vært relativt beskjeden.

2.1.4 Arbeidsregistreringer på grunnlag av politiske støtteerklæringer mv.

DSE registrerte i 2004 seks personer i sitt arbeidsregister på grunnlag av uttalelser til media som oppfordret til å gi støtte til opposisjonsgrupper som også benyttet voldelige midler og terroraksjoner i sin motstand mot regimet i en stat. Registreringene ble kjent for utvalget gjennom en ordinær stikkprøvekontroll ca. 15 måneder etter registrering. Utvalget ba om en nærmere orientering om det faglige grunnlaget for registreringene, sett opp mot det uttrykkelige forbudet i PST-

instruksen § 15 mot å foreta registrering på politisk grunnlag. Det ble vist til at det ikke syntes å dreie seg om en fordekt virksomhet.

Da saken ble tatt opp besluttet tjenesten å slette registreringene. I brev til tjenesten ba utvalget likevel om å få avklart hvorvidt tjenesten mente at de aktuelle registreringene var i samsvar med det regelverket som gjaldt da de ble foretatt. Det ble også stilt spørsmål om det burde ha vært foretatt en individuell vurdering av vilkårene for registrering ut fra de uttalelsene de enkelte hadde kommet med.

I sitt svar opplyste pst. at de aktuelle registreringene ble foretatt med tanke på at det skulle gjøres ytterligere undersøkelser, men at slike undersøkelser dessverre ikke var blitt foretatt innen rimelig tid. Slik tjenesten vurderte registreringene lå de derfor innenfor det mandat tjenesten var satt til å ivareta. En individuell vurdering av de enkelte personene ville det ifølge tjenesten være naturlig å foreta i den videre bearbeidelsen av innhentet informasjon.

2.1.5 Klagesaker

Utvalget har i 2005 mottatt 10 klager fra enkeltpersoner rettet mot PST, mot 12 i 2004. Samtlige saker er undersøkt sentralt i DSE, og i lokale ledd der utvalget har funnet grunn til det. Det er ikke uttalt kritikk i noen av sakene.

2.2 Komiteens merknader

Komiteen deler utvalgets vurdering av at kontroll med Politiets sikkerhetstjenestes behandling av personvernopplysning er av grunnleggende betydning for å kunne vurdere om tjenesten i praksis overholder kravet om individuell vurdering før eventuell registrering av opplysninger om enkeltpersoner og at den skjønnsmessige terskel for registrering ikke legges for lavt.

Komiteen vil videre understreke betydningen av gode rutiner for sletting av opplysninger som ikke lenger er relevante. Det er viktig at arbeidsregistreringer vurderes etter fem år og som hovedregel slettes dersom ikke spesielle grunner tilsier noe annet. Dette er i tråd med gjeldende regelverk.

Også kontroll med emnearkiv og personarkiver er av betydning. Komiteen har merket seg utvalgets vurderinger og forutsetter at arbeidet med sikring og utsortering av relevante opplysninger samt sletting av over-skuddsinformasjon, prioriteres.

Spørsmålet om utlevering av personopplysninger til utenlandske samarbeidende tjenester er viet stor oppmerksomhet i utvalgets årsmelding. Dette er særlig aktuelt innenfor kontraterrorarbeidet hvor informasjon eller forespørsler sendes til en rekke lands tjenester, men også i forbindelse med løpende enkeltsaker. Ifølge utvalget har tjenesten vid adgang til å utlevere personopplysninger. På bakgrunn av de siste års utvikling med skjerpning av straffebestemmelser og rettergangsregler for terrormistenkte i mange land, er spørsmålet om utlevering av informasjon om en person dersom dette kan føre til dødsstraff eller til behandling i strid med grunnleggende rettssikkerhetsgarantier, blitt aktu-

alisert. Komiteen har merket seg at to foreliggende lovutredninger gir uttrykk for ulike syn på spørsmålet.

Komiteen går ikke nærmere inn i spørsmålet i denne sammenheng, men forventer at den kommende behandling i Stortinget vil gi avklaring.

Komiteen ser særlige utfordringer i tilknytning til endringene i lov 17. juni 2005 om endringer i straffeprosessloven som ga politiet inkludert PST, adgang til å ta i bruk tvangsmidler ved etterforskning i avvergende øyemed. Komiteen viser til Stortingets behandling hvor det ble understreket at hjemmelen skulle være et svært begrenset supplement og en smal sikkerhetsventil for PST, forbeholdt forberedelser av grove forbrytelser som terrorhandlinger eller lignende. Komiteen registrerer at utvalget mener at tjenestens interne instruks er utformet i tråd med Stortingets intensjoner.

Komiteen viser til at det ved en ordinær stikkprøvekontroll ble avdekket at seks personer ble registrert på grunnlag av uttalelser til media som oppfordret til å gi støtte til opposisjonsgrupper som også benyttet voldelige midler og terroraksjoner i sin motstand mot regimet i en stat. Komiteen konstaterer videre at tjenesten slettet registreringen etter at saken ble tatt opp av EOS-utvalget.

Komiteen viser til utvalgets brev til pst. hvor utvalget skriver at det

"under enhver omstendighet ikke (er) tilfredsstillende at flere personer ble registrert på grunnlag av politiske uttalelser til media uten at det ble foretatt noen individuell vurdering ut fra hva den enkelte hadde uttalt, eller gitt annen individuell begrunnelse for registreringene."

Komiteen vil understreke viktigheten av at det foretas individuell vurdering av om en person registreres. Komiteen ber derfor EOS-utvalget om en redegjørelse på dette punktet i forbindelse med neste årsmelding.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er innforstått med PST vanskeligheter med grensedragning mellom politiske ytringer og ytringer som kan oppfattes som støtte til terrorisme. Slik terrorbildet er internasjonalt, mener disse medlemmer at bør det være forståelse for at PST registrerer og undersøker nærmere konkrete saker, men forutsetter at tjenesten etter hvert vinner erfaring slik at eventuelle arbeidsuhell minimaliseres.

3. NASJONAL SIKKERHETSMYNDIGHET (NSM)

3.1 Sammendrag

3.1.1 Inspeksjoner, generelt om kontrollen med tjenesten

Utvalget har i 2005 gjennomført 4 inspeksjoner i NSM. Det er videre foretatt inspeksjon av personellsikkerhetstjenesten ved 5 klareringsmyndigheter: Politiets sikkerhetstjeneste, Forsvarets sikkerhetsavdeling, Norges vassdrags-, og energidirektorat, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag og Fylkesmannen i Nord-Trøndelag.

Utvalget har i tillegg inspisert etterretnings- og sikkerhetsfunksjoner ved Hærens Styrker i Bardufoss, herunder funksjonen som anmodende myndighet/autorisasjonsmyndighet.

3.1.2 Sikkerhetsklarering - betydningen av fremmedkulturell tilknytning

I kontrollen med negative klareringsavgjørelser i NSM i 2005, festet utvalget seg ved en avgjørelse om nedsettelse av sikkerhetsklareringen til en person med fremmedkulturell tilknytning. Vedkommende hadde pakistanske foreldre, men hadde vokst opp i Norge. Han var ansatt i Forsvaret og var klarert for Strengt Hemmelig. Det var ingen konkrete sikkerhetsbrudd som hadde forårsaket at det ble reist sak om revurdering av hans klarering, men vurderinger fra overordnede på tjenestestedet. Klareringsmyndigheten la i sin avgjørelse om nedsettelse av klareringen til Hemmelig vekt på at vedkommende hadde holdt skjult for sin nærmeste familie at han hadde et forhold til en ikke-pakistansk pike, og på at han i sikkerhetssamtale hadde uttalt at hans lojalitet lå hos hans nærmeste familie. NSM opprettholdt klareringsmyndighetens avgjørelse. Avgjørelsen fikk betydning for hvilke arbeidsoppgaver vedkommende kunne utføre.

Ut fra de krav som stilles for å få klarering for Strengt Hemmelig kom utvalget til at det ikke hadde grunnlag for å kritisere avgjørelsen. Vurderingen bygget også i noen grad på forhold i saken som ikke gjaldt fremmedkulturell tilknytning.

Antall klareringssaker som gjelder personer med fremmedkulturell bakgrunn er økende. Utvalget er opptatt av at klareringsmyndighetene har et bevisst forhold til problemstillingene dette kan reise, spesielt på de høyeste klareringsnivåene, og vil være oppmerksom på slike saker i kontrollvirksomheten.

3.1.3 Enkeltspørsmål fra inspeksjonsvirksomheten

KRAV TIL OBSERVASJONSTID FØR NY KLARERINGSANMODNING KAN FREMSENDES

Ifølge personellsikkerhetsforskriften § 4-4 annet ledd skal klareringsmyndigheten ved negativ klareringsavgjørelse i alle saker der det er mulig, opplyse om når klareringsspørsmålet tidligst kan tas opp til ny vurdering (observasjonstid). Observasjonstid fastsettes i de aller fleste tilfeller. Observasjonstiden kan ikke være lenger enn 5 år. Fastsettelsen er bindende for andre klareringsmyndigheter.

Fastsettelse av observasjonstid vil måtte bero på et skjønn. I den nevnte veiledningen til forskriften har NSM angitt en del forhold som bør vektlegges i vurderingen. Gjennom kontrollen av negative avgjørelser har utvalget merket seg at det er stor variasjon og at det kan synes å være noe tilfeldig hvor lang observasjonstid som blir fastsatt. Utvalget vil følge opp problemstillingen i inspeksjonsvirksomheten i 2006.

STIKKPRØVESAKER FRA PETROLEUMSTILSYNET

I tre ikke påklagete negative klareringsavgjørelser som ved ordinær stikkprøvekontroll ble innhentet fra

Petroleumstilsynet, kunne det stilles spørsmål ved både realitetsvurderingen og saksbehandlingen, og også ved behovet for å klarere det aktuelle personellet. Personellet var innleid konsulenthjelp til et oljeselskap, og skulle etter det som fremkom neppe håndtere gradert informasjon i sitt arbeid. Da det ble klart at NSM vurderte funnene som så alvorlige at det ble besluttet å gjennomføre tilsyn hos klareringsmyndigheten, avsluttet utvalget sin behandling.

3.1.4 Midlertidig makuleringsstopp for klareringsmyndighetene

I brev til NSM 13. november 2003 besluttet Forsvarsdepartementet at makulering av eldre arkivmateriale hos NSM skulle utsettes til 1. januar 2006 (senere forlenget til 31. desember 2007). NSM la til grunn at makuleringsstoppen måtte gjelde alle klareringsmyndighetene, og orienterte om dette. Formålet med makuleringsstoppen var å sikre at personer som får innsyn gjennom den midlertidige innsynsordningen for PST, også skal kunne henvende seg til klareringsmyndighetene dersom de har mistanke om at opplysninger om dem befinner seg i deres arkiver.

Ved stikkprøvekontroll i NSMs saksbehandlingssystem rettet mot makuleringspraksis, viste det seg at ingen dokumenter, heller ikke i saker opprettet etter mai 1996, var blitt makulert etter at makuleringsstoppen ble innført. Utvalget tok saken opp med NSM, som i brev til utvalget opplyste at man i dag definerer "eldre saker" som saker fra perioden 8. mai 1945 til 8. mai 1996, men at dette dessverre ikke hadde blitt presisert verken internt eller overfor andre klareringsmyndigheter før ved årsskiftet 2005-2006. Utvalget hadde også stilt spørsmål om hvor stort etterslepet var og hvor lang tid det ville ta å komme à jour. NSM opplyste at etterslepet gjaldt flere år. Man hadde foreløpig ikke nærmere oversikt, men ville komme tilbake til dette.

Utvalget vil følge opp klareringsmyndighetenes makuleringsarbeid i inspeksjonsvirksomheten i 2006.

3.1.5 Klagesaker

Utvalget har i 2005 mottatt 4 klager fra enkeltpersoner. Samtlige saker er undersøkt i NSM. Utvalget har ikke uttalt kritikk i noen av sakene. En av sakene omtales i årsmeldingen.

SAK OM ADGANGEN TIL Å BLI AUTORISERT FOR BEGRENSET ETTER TILBAKEKALL AV SIKKERHETS-KLARERING

Klagen gjaldt en avgjørelse om nedsettelse av klareringsstatus fra Hemmelig til Ingen Klarering. Ved gjennomgang av saken så utvalget at klagerens arbeidsgiver hadde anmodet klareringsmyndigheten (FSA) om å gi klageren autorisasjon for Begrenset. Begrunnelsen som ble gitt var at han da ville kunne fortsette i stillingen hvor han arbeidet med personellhåndtering i forbindelse med en større reorganisering i Forsvaret. Etter det utvalget kunne se av dokumentene hadde FSA avslått søknaden uten å foreta noen ny vurdering, og spørsmålet syntes ikke å ha blitt behandlet av NSM. Utvalget tok saken opp med NSM.

I svar til utvalget skrev NSM at det også i saker etter personellsikkerhetsforskriften § 5-2 er arbeidsgiver som tar stilling til om autorisasjon skal gis, men at det i slike tilfeller først må innhentes dispensasjon fra klareringsmyndigheten. NSM hadde likevel besluttet å utrede de spørsmålene som var reist, bl.a. om det bør være klagerett på klareringsmyndighetens avgjørelse etter § 5-2 siste ledd og om klareringsmyndigheten av eget tiltak bør se på dispensasjonsspørsmålet i alle slike saker. Man ville deretter komme med en anbefaling til Forsvarsdepartementet om eventuelle endringer i praksis eller regelverk.

Om den konkrete saken uttalte NSM at det kunne stilles spørsmål om hvilke vurderinger som faktisk var blitt gjort, og at NSM på selvstendig grunnlag ville ta opp spørsmålet om dispensasjon til vurdering. NSM understreket at man dermed ikke hadde tatt stilling til om FSAs avgjørelse var uriktig.

Utvalget besluttet å avvente NSMs prøving av den konkrete dispensasjonsavgjørelsen før en eventuell videre behandling av saken, og orienterte klageren om dette. Saken er fortsatt til behandling i NSM.

3.1.6 Sak om brudd på sikkerhetslovens regler om dokumentetsikkerhet, likebehandlingsprinsippet

I en sak som har vært mye omtalt i media viste det seg at en tidligere offiser hadde oppbevart mange tusen sider graderte dokumenter, til dels også høyt graderte, i sin privatbolig og andre steder utenfor Forsvaret. Utvalget ble kjent med sakens omfang under inspeksjon ved PST Hordaland, som hadde tatt beslag i dokumentene i forbindelse med at offiseren var under etterforskning for andre forhold. Det viste seg at det både dreide seg om originale dokumenter og kopier. Dokumentene stammet fra forskjellige tjenestesteder.

Hensett til omfanget av det som ble avdekket og den faren som kan ha foreligget for at også personopplysninger har vært utenfor kontroll, er dette etter utvalgets syn en svært alvorlig sak. Det har foregått vedvarende brudd på sikkerhetsloven, som det ser ut til at Forsvaret ikke har hatt systemer eller rutiner for å fange opp. Omfanget kan tyde på en systemsvikt når det gjelder regimet i Forsvarets Militære Organisasjon (FMO) for ivaretagelse av dokumentetsikkerheten.

Etter at saken ble kjent har utvalget ved flere anledninger stilt spørsmål til NSM og FSA om de myndigheter som har ansvaret for dokumentetsikkerheten i Forsvaret har vurdert å iverksette undersøkelser for å finne ut av hvordan det kunne skje at så omfattende og vedvarende brudd på dokumentetsikkerhetsreglene kunne finne sted. Gjennom de svarene som ble gitt hadde utvalget lenge inntrykk av at det hersket en viss usikkerhet når det gjaldt hvor ansvaret ligger for å ta tak i en slik sak. Imidlertid har FSA nylig opplyst til utvalget at man vil gjennomføre en gransking av saken, og at det i den forbindelse også vil kunne være aktuelt å se på mulige ansvarsspørsmål. Utvalget vil følge opp saken, og vil holde seg underrettet om FSAs arbeid.

Utvalget har nylig også blitt informert av NSM om at det i 2002 ble avdekket alvorlige brudd på dokument-

sikkerheten i daværende Forsvarets Overkommando (FO). Internutredningen i FO og senere Forsvarsstaben tok nærmere tre år. Utvalget ble orientert om saken da den deretter ble oversendt NSM. Saken er nå under behandling i NSM, som vurderer å iverksette flere tiltak. Også denne saken vil utvalget holde seg orientert om. At det har forekommet flere alvorlige saker understreker betydningen av at det i kontrollvirksomheten er oppmerksomhet rettet mot praktiseringen av dokumentetsikkerhetsreglene i FMO.

Disse sakene har også en side til likebehandlingsprinsippet. Det er utvalgets erfaring fra kontrollvirksomheten at relativt sett mindre alvorlige brudd på dokumentetsikkerhetsreglene i noen saker har ført til tap av klarering og endog tap av stilling eller omplassering. Dette var en del av bakgrunnen for at utvalget i den førstnevnte saken fant det naturlig å interessere seg for hva Forsvaret hadde gjort for å undersøke om det hadde forekommet rutinesvikt eller tjenesteforsømmelser hos ansvarlig personell når det hadde vært mulig å bringe så omfattende mengder graderte dokumenter ut av Forsvarets kontroll.

3.1.7 NSMs varslingssystem og responsteam for digital infrastruktur

Utvalget har i tidligere årsmeldinger orientert om NSMs Varslingssystem for Digital Infrastruktur (VDI). I 2005 har NSM påbegynt etablering en ny enhet i tilknytning til VDI som skal ha i oppgave å gi råd mv. om tiltak når det oppstår hendelser som truer samfunnsviktige datanettverk. Etter mønster av tilsvarende enheter i andre land, har enheten fått navnet Norwegian Computer Emergency Response Team (NorCERT).

Utvalget vil i 2006 foreta inspeksjon av VDI/NorCERT. Ut fra kontrolloppgaven vil utvalget se på om virksomheten reiser rettssikkerhetsmessige spørsmål, herunder om det blir behandlet informasjon som er personsensitiv og i tilfelle hvordan eller i hvilket omfang data deles med andre myndigheter.

3.1.8 Inspeksjon av klareringsmyndigheter utenfor NSM

INSPEKSJON AV FORSVARETS SIKKERHETSAVDELING (FSA)

FSA er landets største klareringsmyndighet. Avdelingen klarer alt personell i FMO med unntak av E-tjenestens personell og klareringer for høyeste NATO-grad (CTS). Disse kategorier klareringer gis henholdsvis av E-tjenesten selv og av NSM. I 2005 avgjorde FSA ca. 18 000 av totalt i statsforvaltningen ca. 23 000 klareringssaker.

Også andre deler av virksomheten i FSA enn personellsikkerhetstjenesten hører det under utvalgets oppgave å følge med på. Viktigst i så måte er at FSA har i oppgave å motvirke sikkerhetstrusler i forbindelse med bl.a. spionasje, sabotasje og terrorhandlinger som kan tenkes å ramme Forsvarets virksomhet og rikets sikkerhet. For å ivareta denne oppgaven er det etablert en operativ sikkerhetsavdeling i FSA.

Utvalgets inntrykk er at FSA har lagt stor vekt på å få etablert gode saksbehandlingsrutiner i personellsikkerhetstjenesten i en periode hvor avdelingen stadig har blitt tilført større saksmengde.

OPPFØLGING AV INSPEKSJON HOS FYLKESMANNEN I NORD-TRØNDELAG

Ved inspeksjon av personellsikkerhetstjenesten hos Fylkesmannen i Nord-Trøndelag ble det under arkivinspeksjonen funnet to saker som var avsluttet som "henlagt", hvilket innebar at den ansvarlige hos fylkesmannen hadde blitt enig med vedkommende person om at saken ikke skulle realitetsbehandles. Det ble opplyst at årsaken i det ene tilfellet var at man hadde funnet det klart at vedkommende ikke fylte vilkårene for å få klarering.

I brev til fylkesmannen ble det påpekt at det kan ha uheldige sider dersom man på grunnlag av personkontrollen f.eks. anbefaler en ansatt at klareringsanmodningen blir trukket. Motivet vil normalt være å skåne vedkommende fra å få en negativ klareringsavgjørelse, men vedkommende fratas da muligheten for å få en formell prøving av om vilkårene er oppfylt, samt muligheten til å klage. Samtidig vil anbefalingen reelt sett innebære en negativ klareringsavgjørelse.

3.1.9 Inspeksjon av etterretnings- og sikkerhetsfunksjoner ved Hærens Styrker i Bardufoss

Utvalget gjennomførte 30. november 2005 inspeksjon av etterretnings- og sikkerhetsfunksjoner ved Hærens Styrker i Bardufoss. Inspeksjonen omfattet Etterretningsbataljonen (Ebn) og Combat Service Support bataljon (CSSbn). I Ebn ble utvalget orientert om avdelingenes operative oppgaver og øvingsoppgaver. Det var både i opplæringen og i opplegget av den operative virksomheten, dvs. utenlandstjenesten, lagt stor vekt på kildebeskyttelse og informasjonsbeskyttelse med sikte på maksimal sikkerhet for kilder og eget personell. Det var utarbeidet meget restriktive regler for informasjonsdeling med utenlandske avdelinger.

Ved inspeksjon av CSSbn viste det seg at man manglet autorisasjonsliste og liste over klarert personell samt at det ikke var etablert rutiner for gjennomføring av autorisasjonssamtaler. Dette var forhold sikkerhetsoffiseren opplyste at han var klar over og i ferd med å rette opp.

I brev til HSTY etter inspeksjonen bemerket utvalget de manglene som hadde foreligget. Det ble påpekt at ryddighet og oversikt på dette området bidrar til korrekte innmeldinger til klareringsmyndigheten og til at tilfeldigheter unngås. Ut over det ga inspeksjonen ikke grunn til merknader.

3.2 Komiteens merknader

Utvalget reiser spørsmål om betydningen av fremmedkulturell tilknytning i forbindelse med sikkerhetsklarering.

Komiteen viser til den konkrete saken utvalget har redegjort for, og har merket seg at det ikke var konkrete sikkerhetsbrudd som forårsaket at det ble reist sak om

revurdering av klareringen. Ifølge utvalget var grunnlaget for innrapporteringen utelukkende vurderinger omkring vedkommendes personlighet og kulturelle bindinger.

Komiteen forutsetter at saker om sikkerhetsklarering tas opp basert på en helhetsvurdering av den enkelte arbeidstakers egnethet til å inneha aktuell klarering. Fremmedkulturell bakgrunn kan i seg selv ikke være grunn til avslag på eller nedgradering av sikkerhetsklarering.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, har merket seg utvalgets redegjørelse for to saker, henholdsvis om adgang til å bli autorisert for "begrenset" etter tilbakekall av sikkerhetsklarering, og brudd på sikkerhetslovens regler om dokumentsikkerhet, og forutsetter at utvalget holder fokus på disse to sakene i det videre arbeidet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til sak om adgangen til å bli autorisert for Begrenset etter tilbakekall av sikkerhetsklarering og at utvalget har tatt saken opp med NSM. Saken er fortsatt til behandling i NSM. Dette medlem forutsetter at utvalget følger opp denne saken i det videre arbeidet.

Dette medlem viser til at en tidligere offiser oppbevarte mange tusen sider graderte dokumenter i sin privatbolig og andre steder utenfor Forsvaret. Dette medlem konstaterer at ingen overordnet myndighet har avdekket dette omfattende brudd på regler for dokumentsikkerhet, selv om den tidligere offiseren oppbevarte originale dokumenter og dokumentene man fant stammet fra forskjellige tjenestesteder. Dette medlem mener derfor at dette er en svært alvorlig sak og at omfanget tyder på en systemsvikt for ivaretagelse av dokumentsikkerhet.

Dette medlem viser til at FSA vil gjennomføre en gransking av saken og at utvalget vil følge opp saken og holde seg underrettet om FSAs arbeid. Dette medlem vil be om at utvalget redegjør for saken i forbindelse med neste årsmelding.

Dette medlem viser til at utvalget ved flere anledninger har kommet over problemstillinger knyttet til kravet om likebehandling. Det gjelder reaksjonsformer både i forbindelse med brudd på dokumentsikkerhetsreglene og i klareringssaker. Dette medlem understreker at prinsippet om likebehandling må følges for at regler, og håndhevelse av regler, knyttet til dokumentsikkerhet og klarering skal ha den legitimitet som er nødvendig.

Komiteen registrerer at utvalget gir en positiv vurdering av Forsvarets sikkerhetsavdelings (FSA) arbeid med å etablere gode saksbehandlingsrutiner i personellsikkerhetstjenesten. På bakgrunn av virksomhetens viktighet og omfang, deler komiteen utvalgets oppfatning av at én inspeksjon pr. år er for snaut og forutsetter at utvalget øker antall inspeksjoner og stikkprøver med virksomheten.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet har merket seg at EOS-utvalget har begynt opptrappingen av kontrollen med Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA) hvor utvalget regner med å kunne nå til bunns i en sak fra 2004. I forbindelse med en kriminalsak ble det avdekket omfattende brudd på dokument sikkerhetsbestemmelsene i Forsvarets Militære Organisasjon (FMO). Disse medlemmer registrerer at EOS-utvalget mener at alt tyder på at det her foreligger en systemsvikt.

Disse medlemmer ser alvorlig på denne konkrete sak og mener at den militære sikkerhet må holdes på et høyt nivå og på ingen måte svekkes. Vårt land har gjennomført milliardinvesteringer for å kunne forsvare oss mot en eventuell ytre fiende - det være seg rent militært eller rettet mot landets næringsressurser.

Disse medlemmer har merket seg at EOS-utvalgets tilsynsvirksomhet og aktiviteter er gjennomført i henhold til kontrollinstruksen § 11 nr. 2 og ser videre positivt på at EOS-utvalget bemerker at de ønsker å kunne prioritere kontroller hvis kapasiteten tillater dette, utenfor hos de myndighetene som har regelmessig kontakt med EOS-tjenestene - f. eks. PST's samarbeid og kontakt med utlendings- og tollmyndighetene.

4. ETTERRETNINGSTJENESTEN

4.1 Sammendrag

4.1.1 Inspeksjoner, generelt om kontrollen med tjenesten

Utvalget har i 2005 gjennomført to inspeksjoner i Etterretningstjenesten sentralt. Det er også foretatt inspeksjon av Etterretningstjenestens stasjoner på Andøya og i Vadsø.

Det har i 2005 ikke innkommet klager på Etterretningstjenesten.

4.1.2 Tjenestens tekniske informasjonsinnhenting

Som for tidligere år har utvalgets kontroll i hovedsak vært konsentrert om den tekniske innhentingsevneheten. Som følge av den raske teknologiske utviklingen, pågår det en kontinuerlig metodeutvikling i tjenesten. Dette stiller utvalget overfor store utfordringer. Utvalget har også i 2005 gjort bruk av teknisk sakkynndig i stort omfang i denne delen av kontrollen med tjenesten.

Det viktigste punktet i kontrollen med innhentingssystemene er å se til at det ikke foretas innhenting mot norske rettssubjekter. De kontrollene som har vært gjennomført i tjenesten i 2005, har ikke avdekket tilfeller hvor forbudet mot innhenting mot norske rettssubjekter har vært overtrådt. Det er heller ikke for øvrig funnet kritikkverdige forhold i forbindelse med kontrollen med den tekniske innhentingsevneheten.

4.1.3 Rettslige aspekter ved Etterretningstjenestens virksomhet

Etterretningstjenestens virksomhet er regulert i lov om Etterretningstjenesten 20. mars 1998 nr. 11. Loven angir tjenestens oppgaver og virksomhetens formål,

men beskriver ikke hvilke metoder tjenesten skal kunne benytte ved informasjonsinnhenting.

Utvalget reiste i 2004 spørsmål om det rettslige grunnlaget innenfor et område av Etterretningstjenestens tekniske innhentingsevnehet. Saken ble først tatt opp med Etterretningstjenesten. Problemstillingen ble deretter i mer generell form tatt opp med Forsvarsdepartementet.

Spørsmålet som har vært drøftet med departementet gjelder rekkevidden av etterretningstjenesteloven som selvstendig hjemmelsgrunnlag for bruk av inngripende metoder, og betydningen for lovligheten av at metoden har vært vurdert og godkjent av ansvarlige politiske myndigheter. Departementet ga i utgangspunktet uttrykk for det syn at loven, sett på bakgrunn av forarbeidene, tjenestens forhistorie og vedvarende statspraksis, må anses å gi et alminnelig hjemmelsgrunnlag for bruk av inngripende metoder så lenge det dreier seg om bruk som ligger innenfor lovens formål. Utvalget mente på sin side at det burde legges større vekt på den politiske godkjenningprosessen ved den rettslige vurderingen. Utvalgets vurdering var særlig myntet på tekniske innhentingmetoder og forholdet mellom etterretningstjenesteloven og straffeloven, ettersom gjerningsbeskrivelsen i enkeltbestemmelser i straffeloven kan ha berøringspunkter mot enkelte tekniske innhentingmetoder.

Etter videre behandling, bl.a. i møter med departementet, presiserte departementet i brev til utvalget sitt syn dithen at det i en totalvurdering av lovligheten av en spesifikk anvendelse av en metode, måtte legges betydelig vekt på om metoden var politisk godkjent. Departementet skrev også at nye innhentingmetoder under enhver omstendighet alltid vil bli ansett som saker av viktighet, som i henhold til etterretningsinstruksen § 13 skal forelegges for departementet. Departementets syn innebar at politisk godkjenning av nye metoder er nødvendig, og at unnlattelse av å innhente godkjenning etter omstendighetene kan få betydning for spørsmålet om bruken kan anses å være lovlig.

Etter dette fant utvalget ikke grunn til å forfølge de rettslige spørsmålene ytterligere, ettersom hovedpoenget for utvalgets kontroll er at det foreligger klare regler og rutiner for hvordan tjenestens metoder og operasjoner skal behandles, og følgene av eventuelle brudd på reglene. Utvalget ba departementet vurdere om det burde lages retningslinjer for å sikre en mer synlig og gjenfinnbar prosess for politisk godkjenning, og om det i prosessen også burde inngå en rettslig vurdering. Det ble også bedt vurdert hvordan underlaget for godkjenninger kunne gjøres tilgjengelig for utvalgets innsyn i tjenestens arkiver.

Utvalget sa seg tilfreds med at departementet ville se nærmere på behovet for å lage utfyllende retningslinjer for den politiske godkjenningprosessen, herunder behovet for at prosessen også innbefatter en rettslig vurdering, og ba om å bli orientert om resultatet av departementets gjennomgang.

Det er grunn til å anta at saken har bidratt til at tjenesten i større grad enn tidligere har oppmerksomhet rettet mot de rettslige sidene ved virksomheten. Dette er av

betydning for internkontrollen i tjenesten, og det kan bidra til en bedre kontroll fra utvalgets side. Det er avslutningsvis grunn til å presisere at utvalgets kontroll ikke har gitt indikasjoner på at tjenesten opptrer eller har opptrådt i strid med etterretningsinstruksen § 13.

4.1.4 Informasjonsutveksling med utenlandske samarbeidende tjenester

Det pågår en betydelig utveksling av personopplysninger mellom pst. og utenlandske samarbeidende tjenester på kontraterror-området. Samarbeidet er organisert og avtalerregulert. På utvalgets anmodning har Etterretningstjenesten i 2005 gitt en orientering om det internasjonale samarbeidet denne tjenesten deltar i innenfor det samme området, herunder tjenestens rutiner og sambandssystemer for kommunikasjon med samarbeidspartnere samt hva slags typer informasjon som utveksles.

I henhold til etterretningstjenesteloven § 4 skal Etterretningstjenesten ikke på norsk territorium innhente informasjon om norske fysiske eller juridiske personer.

Informasjonsutveksling med samarbeidspartnere utgjør et særlig sensitivt område, hvor utvalget skal vise varsomhet. Utvalget har ikke gjennomført noen kontroll relatert til informasjonsutveksling. Utvalget vil i 2006 ta opp med tjenesten hvordan det kan gjennomføres en kontroll på dette området som samtidig ivaretar tjenestens behov for kildevern.

4.2 Komiteens merknader

Komiteen registrerer med tilfredshet at det ikke er innkommet klager på Etterretningstjenesten i 2005 og at kontrollen heller ikke har avdekket kritikkverdige forhold i forbindelse med kontrollen av den tekniske innhentingsevirsomheten.

Komiteen viser til at det i 2005 er gjennomført to inspeksjoner i Etterretningstjenesten sentralt og at utvalget stiller spørsmål ved om dette er tilstrekkelig for å kunne opprettholde tilstrekkelig kompetanse om de til dels teknisk vanskelige delene av tjenestens virksomhet. Komiteen finner det av stor betydning at utvalget sikres tilstrekkelig kompetanse og jevnlig oppdateres om den teknologiske utvikling. Dersom utvalget anser et økt antall inspeksjoner som nødvendig for å kunne utøve reell kontroll av Etterretningstjenestens virksomhet, må utvalget sikres muligheter til dette.

Komiteen forutsetter at utvalget finner fram til hensiktsmessige løsninger. Komiteen deler utvalgets understrekning av betydningen av klare ansvarlinjer mellom tjenesten og utvalget når rutinene for kontroll med innhentingssystemene skal fastsettes.

Komiteen viser til utvalgets drøfting av det rettslige grunnlaget for bruk av inngripende metoder i forbindelse med Etterretningstjenestens tekniske innhentingsevirsomhet og betydningen for lovligheten at metodene har vært vurdert og godkjent av ansvarlige politiske myndigheter. Komiteen deler utvalgets vurderinger av viktigheten av at tjenesten i større grad

enn tidligere retter oppmerksomheten mot de rettslige sidene av virksomheten.

Komiteen har forståelse for at informasjonsutveksling med utenlandske samarbeidende tjenester er et sensitivt område og vil understreke viktigheten av at regelen om at informasjon om norske borgere ikke skal utleveres til utenlandske samarbeidspartnere fra Etterretningstjenesten etterleves og at slike forespørsler videresendes til PST. Komiteen finner det imidlertid lite tilfredsstillende at utvalget ikke har funnet grunnlag for å gjennomføre kontroll relatert til slik informasjonsutveksling i 2005 og forutsetter at utvalget arbeider videre med sikte på å finne fram til en hensiktsmessig løsning på hvorledes en slik kontroll skal kunne gjennomføres.

5. GENERELT OM KONTROLL- VIRKSOMHETEN

5.1 Sammendrag

Utvalgets sekretariat

Det er i 2005 gjennomført en intern utredning om arbeidsoppgaver og ressursbruk i utvalgets sekretariat. På det grunnlaget er det etablert en fastere arbeidsordning for sekretariatet når det gjelder forberedelse av og etterarbeid etter utvalgets inspeksjoner. Ordningen ble iverksatt fra og med høsten 2005.

Arbeidsordningen har til formål å øke kvaliteten på utvalgets inspeksjoner gjennom mer systematisk forberedelse og målretting av kontrolloppgavene, og en bedre utnytting av utvalgsmedlemmenes kompetanse. Konkret innebærer ordningen at sekretariatet i forkant av sentrale inspeksjoner gjennomfører ett til to forberedende møter hos tjenestene. Det gjennomføres ulike søk i registre og journaler, og foretas gjennomgang av saker. Disse forberedelsene gjør det mulig for utvalget å bruke mer tid på å behandle enkeltregistreringer og enkeltsaker som det kan knytte seg tvil til i inspeksjonsmøtene, fremfor utelukkende å basere seg på ukvalifiserte stikkprøver. Det er en forutsetning at ordningen ikke skal øke kontrollomfanget, og at sekretariatet i de forberedende møtene ikke skal ta opp spørsmål om innsyn eller gjøre forberedende søk eller lignende på særlig sensitive områder. Teknisk sakkyndig deltar under inspeksjonsforberedelsene i den grad det er behov for dette.

Erfaringene med ordningen har så langt vært positive.

I forbindelse med Stortingets behandling av lovproposisjonen om utvidet adgang for politiet og pst. til å ta i bruk tvangsmidler, ble det lagt vekt på at de nye inngripende virkemidlene politiet ble gitt, måtte ledsages av gode kontrollordninger. For PSTs vedkommende ble det vist til at også EOS-utvalgets etterfølgende kontroll med tjenestens bruk av tvangsmidler ville være viktig. For å sikre utvalget tilstrekkelige ressurser til å gjennomføre en betryggende kontroll også på dette feltet ble det ved budsjettbehandlingen i Stortinget lagt inn budsjettmidler til opprettelse av en ekstra fagstilling som jurist i utvalgets sekretariat fra og med 2006.

Utvalgets innsynsrett i KRU

I meldingen for 2004 redegjorde utvalget for et møte med Koordinerings- og rådgivningsutvalget for etterretnings- og sikkerhetstjenestene (KRU). Bakgrunnen var særlig at KRU i en konkret sak mente utvalget ikke hadde innsynsrett i deres dokumenter. Etter møtet skrev utvalget brev til KRU med spørsmål omkring innsynsretten. Også brevet ble det redegjort for i fjorårets melding. KRU meddelte 8. desember 2004 at saken var sendt Justisdepartementets lovavdeling til uttalelse.

9. mai 2005 mottok utvalget svar fra Justisdepartementet der det uttales:

"Det vises til EOS-utvalgets brev av 3. mai og 31. august 2004 hvor det reises spørsmål om utvalget har innsynsrett i KRUs arbeid.

Justisdepartementet har vurdert spørsmålet og har kommet frem til at utvalget har innsynsrett i KRUs arbeid."

Avgjørelsen gir klare linjer for utvalgets innsynsrett og vil forenkle kontrollen av grensefelt og samarbeidsprosjekter mellom tjenestene.

Administrative forhold

Utvalgets utgifter i 2005 har vært kr 4 396 687 mot budsjett på kr 4 928 488.

Utvalget har i dag følgende sammensetning. Medlemmenes funksjonsperiode er også angitt:

Leif Mevik, Oslo	leder	30. juni 2006
Svein Grønnern, Oslo	nestleder	30. juni 2006
Stein Ørnhoi, Tvedestrand		30. juni 2009
Agnes Reiten, Torvikbukta		30. juni 2006
Kjersti Graver, Bærum		30. juni 2009
Mary Kvidal, Malvik		30. juni 2006
Trygve Harvold, Oslo		30. juni 2006

5.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til spørsmålet om EOS-utvalgets innsynsrett i KRUs dokumenter og registrerer med tilfredshet Justisdepartementets uttalelse om utvalgets rett til innsyn. EOS-utvalget utfører, i likhet med Riksrevisjonen, viktige kontrolloppgaver på vegne av Stortinget, og komiteen vil understreke viktigheten av at det ikke reises tvil om Stortingets kontrollorganers rett til innsyn i dokumenter av betydning for den virksomhet de er satt til å utføre.

6. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og råer Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument nr. 20 (2005-2006) - om årsmelding til Stortinget fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) for 2005 - vedlegges protokollen.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 23. mai 2006

Lodve Solholm
leder

Berit Brørby
ordfører

